

Rapport beskriver det helende arbejde

Videnskabsfolk undersøger fontænehusenes pædagogiske praksis og placering i den danske socialpolitik

Anmeldelse af Niels Erik Heise

Annemarie Højmark, Niels Rosendal Jensen og Søren Langager:
Selvfølgelige forventninger.
Fontænehusene som psykosocial rehabiliteringsmodel.
158 sider. Aarhus Universitet.

Vi vil gerne føle, at der er brug for os i et arbejdsfællesskab. Det er udgangspunktet for Fountain House.

De danske fontænehuse er nu blevet undersøgt i et antropologisk feltstudie, som er udgivet i rapporten "Selvfølgelige Forventninger".

Netop husenes grundtanke om arbejdets helende effekt har i mange år gjort mig positivt interesseret i dem. Huset i Århus har jeg haft lejlighed til at besøge som gæst jævnligt gennem et par år, men mit kendskab til husene er dog stadig overfladisk. Dette må tjene til min undskyldning for misforståelser i det følgende.

Frivillighed, ligeværd, struktur samt værdien af de små skridt er andre vigtige dele af husenes pædagogiske grundlag. Denne praksis får læserne et grundigt indblik i ved at læse bogen. Princippet for husene er inspirerende i en tid, hvor rehabiliteringen af unge psykisk syge står i centrum med reformen af førtidspensionen. Bogens detaljerede beskrivelse af dagligdagen i husene og principperne bag er spændende læsning for alle, der beskæftiger sig med recovery, men den antropologiske tilgang leverer ikke en kritisk analyse af teorien og metoderne. En kritik husene fortjener for at udvikle sig videre. Forfatterne afbilder livet i husene helt på husenes egne præmisser uden at evaluere deres praksis ud fra en teoretisk pædagogisk målestok. En sådan evaluering besværliggøres dog også af husenes modstand mod at registrere brugerne. En egentlig effektmåling af, hvordan det går brugerne er nødvendig og den anbefales da også

varmt i bogen. Den kunne laves anonymt og blot registrere medlemmernes forsørgelsesgrundlag over tid. Når husene i forvejen registrerer fremmødet, kan jeg ikke se, at denne måling vil krænke brugerne.

Forfatterne skildrer livet i husene gennem interviews foretaget ved besøg i "reservaterne". Dette er netop antropologiens normale arbejds metode, men også analysens svaghed. Fornem melsen af reservat er dog meget rammende for husene, der fungerer som kuvøser for psykisk svage. Som kvalitativ undersøgelse er bogen meget oplysende.

Nogle forveksler Fountain House med en sekt pga deres amerikanske herkomst og navnet, der associerer til scientology. Dette er uretfærdigt, men for mig at se er det alligevel nødvendigt for husene i højere grad at åbne sig for det omgivende danske samfund. Forfatterne konkluderer da også, at husene bør vælge mellem deres internationale bindinger og den specielle nationale virkelighed. Bekendelsen til og troen på moderkirkens dogmer, de såkaldte "standarder", kan godt have religiøse overtoner.

ARBEJDSFÆLLESSKABETS HISTORIE

Da vi sad i junglen og bare behøvede at lange ud efter en banan, var samarbejde ikke nødvendigt, men da vi løb ud på sletten og begyndte at jage for bagefter at dele byttet, blev fællesskabet afgørende. Lige siden har dette fællesskab omkring arbejdet været centralt for os mennesker og i vores selvopfattelse. I stammefælles-

skabet var status i gruppen vigtig. Det gjaldt om at være god til noget og at kunne bidrage til fællesskabet. Ham der var invalid og derfor ikke kunne jage, blev måske i stedet en vigtig shaman for klanen.

Med landbrugssamfundet opstod den private ejendomsret men stadig med et fællesskab i landsbyen og i familien. Med industrisamfundet opstod klassebevidstheden og klassefællesskabet i kvarteret, gaden og karreen.

Alle disse fællesskaber er i dag opløst og erstattet af en tordnende individualisme. Lønarbejdet er nu den sidste rest af arbejdsfællesskabet, men mange udelukkes fra dette fællesskab. Som det hed i en evaluering af Fountain House i slut 80'erne, er årsagen til problemet, at samfundet ikke har brug for mange af sine medlemmer. Det er dette problem fontænehusene søger at afhjælpe med sin erstatning for det samfundsmæssige arbejde.

På arbejdspladserne er problemerne ikke længere kollektive men gjort individuelle i retning af, at den enkelte medarbejder kan have nogle personlige problemer. Alle behøver deres egen private coach. Arbejdsløsheden er også den enkelte udelukkede eget problem. Det er fejl og mangler ved de ledige eller syge der skal udbedres, for at de kan komme i arbejde.

Alt andet lige så er lønarbejdet det afgørende fællesskab i vores samfund. Foreningsarbejde, hobbies og pseudo-job kan aldrig erstatte fællesskabet om den egentlige samfundsmæssige produktion, således som rapporten antyder på side 119. Det er udelukkelsen fra dette fælles-

skab i form af arbejdsløshed, der er vor tids svøbe. Undersøgelser viser, at recovery procenten er højst under højkonjunktur. Under kriserne er det de svage, der først bliver ekskluderet fra arbejdsmarkedet.

Ved siden af produktionen er samfundet blevet er forbrugersamfund - også dette fællesskab udstødes de syge af (s.121).

Individualismen betyder, at det er den enkelte arbejdsløse som bliver set som problemet. Det er ham/hende, der skal forandres for at få løst problemet. Det bunder i den økonomiske teori, der siger, at den enkelte blot skal stresses til at vælge det mindste onde og derfor bare tvinges til at få sig et arbejde. Dette er den grundlæggende filosofi bag disse års forringelser af de lediges økonomiske grundlag. Tanken er, at hvis understøttelsen bliver lav nok, så skal den ledige nok finde sig et arbejde. Her over for står den tanke, at fejlen ligger i et system, der ikke har brug for millioner af sine borgere, og at det er dette system, der bør ændres for at løse problemet (s.119).

Bogen fremhæver interessant nok, at der er tale om to forskellige menneskesyn. Det ene vil tvinge den ledige/syge i arbejde. Det andet, som fontænehuset står for, tror på menneskets iboende trang til at gøre nytte.

Manglen på arbejde forsøger fontænehusene at kompensere for ved at tilbyde meningsfuld beskæftigelse med at drive husene. Dette er fortrinsvis rengøring og madlavning. Denne pædagogiske model afviser arbejdsopgaver udefra og kreativt arbejde. Vel nok for at arbejdet skal have karakter af at være nødvendigt og meningsfuldt. Det er dog kun meningsfuldt for at andre fortsat skal kunne komme og gøre rent, for at andre skal kunne komme og gøre rent, for at andre... etc. Altså en model der er sit eget formål og sin egen mening. Den minder om husholdningen på en gård i landbrugssamfundet eller Det lille Hus på prærien. Som sådan ser jeg den som forældet i forhold til det omgivende moderne informations-samfund. Den pædagogiske opgave i en rehabilitering bør være at afdække den enkeltes evner og kompetencer. De ligger ikke nødvendigvis inden for rengøring og madlavning, men kunne f.eks. være af kreativ eller teknisk art. "Arbejdet" i husene opfanger således ikke den enkeltes kompetencer, og det kvalificerer alene til at samle cigaretskodder, folde servietter eller skrælle kartofler. Tænk hvis medlemmerne kunne finde ud af, hvad de er gode til ud over lige netop disse områ-

der. Jeg savner en begrundelse for, at opgaver udefra skulle være meningsløse. For mig ville det være lige så meningsfuldt at lave en hjemmeside for en kunde som at tømme papirkurve. Det digitale arbejde ved computeren kan synes som endnu en individualisering, men den enkelte kan her sagtens arbejde på et fælles projekt og indgå i et virtuelt fællesskab suppleret af det virkelige møde. Fordelen ved it-arbejdet er, at det er uafhængigt af tid og sted og derfor ikke afhængigt af en fysisk arbejdsplads. Det er derfor oplagt til enterprise opgaver for eksterne rekvirenter – som kunne være foreninger.

Fontænehuset Århus kender jeg som et varmt, omsorgsfuldt og venligt sted men med fornemmelsen af at være i en kuvøse isoleret fra virkeligheden udenfor. I mine øjne ligger husenes udfordring i at åbne sig for det omgivende samfund. Indtil da vil medlemmerne stadig føle sig udelukket fra det og anbragt i et reservat. De trykke rammer er husenes styrke, men de kan også blive deres svaghed.

Vi lever i en pengeøkonomi, og jeg har svært ved at forstå, hvorfor penge ville ødelægge meningen med arbejdet. I så fald skulle medarbejdernes arbejde være meningsløst i det øjeblik, de fik deres månedsløn. Løn er det konkrete bevis på, at vores arbejde er værdsat og ikke blot ren terapi. Derfor mener jeg, husene bør genoverveje hvor skadeligt det vil være at forlade agrarsamfundet og begynde at udføre arbejde udefra. Det skulle i så fald ikke erstatte landhusholdningens pligter med industriarbejdets monotone montageopgaver men gå direkte ind i det digitale informationssamfunds mangfoldige opgaver.

Ligeværdighed er også vigtig i husenes dagligdag. Derfor undrer mange gæster på, hvem der mon er ansatte og hvem der er medlemmer. At nogen er lønnede og andre frivillige sætter dog grænser for ligeværdigheden. Under alle omstændigheder indgår vi alle altid i roller. De findes sikkert også i husene, selv om man lader som om de ikke eksisterer. Demokrati og medbestemmelse er også vigtige faktorer, men hvad vil der ske, hvis medlemmerne beslutter noget i strid med de grundlæggende dogmer?

Den strukturering af medlemmernes hverdag som er omdrejningspunktet for husene med deres mange hvide tavler over opgaver og tidspunkter, finder jeg nyttig også i min egen recovery proces. Denne struktur ligner dog den

nødvendighed, som bondegården tilbød med malkning, at lukke for hønsene etc. Den ligner skoleskemaet og fabrikkens rutiner, men i dag er det andre kvalifikationer, arbejdet kræver. I dag skal medarbejderne kunne motiveres af opgavernes krav. De skal selvstændigt kunne tage initiativ og ansvar og selv planlægge uden skoleklokkens eller formandens indgriben – men i samarbejde med andre.

Og hvad galt ville der være ved at et medlem fik afdækket kreative evner i et hobby arbejde, som så kunne give ideer til fremtidig beskæftigelse på arbejdsmarkedet?

At udføre opgaver udefra ville være med til at åbne enklaverne for omverdenens virkelighed.

Husenes oprindelse i efterkrigstidens New York er langt fra den danske velfærdsmodel med dens gennemregulerede net af ydelser og tilbud om f.eks. skåne- og fleksjob samt krav om aktivering. Husene bør tage stilling til, om det vil ødelægge deres gode ideer at frigøre sig fra deres oprindelse og internationale loyalitet til fordel for at være medspiller i dagens Danmark. I USA fandtes ikke støttede jobmuligheder. Husene har i forvejen måtte give køb på grundliggende principper. Deres autonomi er hellig men i Århus måtte fontænefolket forlade deres villa, da kommunen ikke længere ville betale. Huset flyttede sammen med socialpsykiatrien, som det naturligt samarbejder med.

Jeg er således enig i undersøgelsens konklusion om, at husene står ved en skillevej, hvor de må afgøre, om de vil holde fanen højt og værne om de oprindelige værdier eller indgå som en integreret del af dansk socialpolitik. Det er muligt, at fontænehusene vil miste deres inspire-

rende kraft ved at tilpasse sig virkeligheden.

Det vil være synd og skam, men det er også muligt, at en revision vil gøre dem til en endnu stærkere medspiller på nutidens danske bane. Vil det sabotere ideen f.eks. at ansætte medlemmer i skånejob eller udføre opgaver for eksterne partnere. Det vigtige er, at fontænefolket foretager bevidste valg og ikke blot langsomt og gradvist bliver tvunget til at ændre kurs pga af (økonomiske) nødvendigheder.

Fontænehusene er et alternativ til den individuelle terapeutiske behandling og værestedernes opbevaring. De stiller rammerne for recovery til rådighed. De skaber et stillads, som klienten kan klatre rundt i uden nødvendigvis at skulle skifte matrikel, når de udvikler sig. Men kan fortsætte i et stabilt miljø og et kontinuerligt forløb. Medlemmerne der vælger fontænehuset er netop også typisk mennesker, der ønsker at udvikle sig og være på vej. Derfor fravælger de bevidst værestedernes passive parkering.

Det er et spørgsmål, om det omgivende samfund vil acceptere husenes langsomligheds princip. Princippet om, at lidt er bedre end intet, er godt, men det kan måske også blive en sovepude for medlemmerne, der ikke i tilstrækkelig grad udfordres til at komme videre. Ideen om at kunne hvad man vil er også rigtig, men det er måske nødvendigt at tilføje en anelse af samfundets "skal", som jo er et must, hvis medlemmet vil oppebære sin kontanthjælp.

Indtil samfundsøkonomien viser, at den har brug for alle sine medlemmer må vi acceptere det surrogat, som arbejdet i husene er.

Niels Erik Heise er journalist på førtidspension pgr. svær depression.